

JAPON TOPLUMUNDA DEĞİŞİM İZLERİ: ZAMAN SERİSİ VERİLERİ
IŞIĞINDA

Traces of Change in Japanese Society: In the Light of Time Series Data

(Makale Geliş Tarihi: 11.02.2021 / Kabul Tarihi: 26.04.2021)

Levent TOKSÖZ*

Özet

Japonya; Türkiye’de olumlu imaja sahip ülkelerin başında yer alır. Japonların çağdaşlaşırken kültüründen vazgeçmediği imajı yüz yılı aşkın süredir Japonya algısının temelini oluşturur. Diğer yandan her toplum gibi Japonya da tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olagelmıştır. Bu çalışmada, günümüz Japon insanının hayata bakış açısındaki değişim ele alınmaktadır. Bu amaçla; Hakuhōdō Enstitüsü tarafından 1992 yılından itibaren günümüze dek gerçekleştirilen ve açık veri kaynağı olarak araştırmacılara sunulan *Seikatsuteiten* zaman serisi verileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda öne çıkan bulgular “yakın ilişki arzusunda düşüş”, “evlilik kurumuna atfedilen önemde azalma”, “iş yaşantısında kadın erkek eşitliği ve esnek yaklaşım”, “Japon tarzı yemek sivilinden uzaklaşma” ve “dini inançta zayıflama” olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular “küreselleşme” kavramı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Değişim, Küreselleşme, Kültürel muhafaza

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Tekirdağ / TÜRKİYE. Assoc. Prof., Tekirdağ Namık Kemal University Department of Eastern Languages and Literatures, Tekirdağ / TURKEY. E-mail: ltoksoz@nku.edu.tr / ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2212-2976>

Abstract

Japan is on top of the countries with positive images in Turkey. The image that the Japanese does not abandon their culture while modernizing is the basis of the Japanese perception for more than a century. However, like every society, Japan has been in interaction with different cultures throughout its history. In this study, the change in the perspective of today's Japanese people on life is discussed. For this purpose; The *Seikatsuteiten* time series data, carried out and presented to researchers as an open data source since 1992 by the Hakuhōdo Institute, was examined. The findings featured as a result of the study were evaluated as "decrease in desire for affiliation", "decrease in importance attributed to conjugal union", "equality of men and women in business life and flexible approach", "alienation to Japanese food style" and "weakening in religious belief". The findings were discussed within the framework of the concept of "globalization".

Keywords: Japan, Change, Globalization, Cultural preservation

1. Giriş

Ülke imajı; toplumlar arası dostane ilişkileri etkileyen önemli unsurlardan biridir. On bin kilometreyi aşan coğrafi uzaklığına karşın Japonya; Türkiye’de olumlu imaja sahip ülkelerin başında yer alır. Alan çalışmaları, Japonların “dost”, “barışçıl” (Şentürk & Kartal, 2018); “disiplinli”, “çalışkan” (Kurtuluş, 2008) olarak nitelendirildiği; Japonya’nın “gelişmiş teknoloji” ile anıldığını ortaya koyar (Kurtuluş & Bozbay, 2011). Benzer sonuçlar, Japonya Dışişleri Bakanlığınca Türkiye’de gerçekleştirilen saha çalışmasında da görülür (Gaimushō, 2012). Çalışmaya göre katılımcıların yüzde seksen üçü Japonya’yı “dost ülke”, yüzde seksen biri “güvenilir ülke” olarak nitelendirmekte; yüzde yetmiş Japon insanını “çalışkan ve dürüst” olarak değerlendirmektedir.

Japonya’ya yönelik söz konusu olumlu imaj, yüz yılı aşkın süredir meydana gelen bir dizi etkileşim sonucunda şekillenmiştir. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde yaşanan “Ertuğrul Fırkateyni Faciası”¹ ve “1904-5 Rus

¹ 1887 yılında, Prens Akihito Komatsu başkanlığındaki heyetin II. Abdülhamid’i ziyaretinin ardından, Ertuğrul Fırkateyni Japonya’ya iadeyi ziyarete gönderilir. Fırkateyn, 15 Eylül 1890’da dönüş yolunda fırtınanın etkisiyle Kushimoto yakınlarında kayalıklara çarparak batar. Kazada hayatta kalan 69 mürettebat yerel halk tarafından misafir edilir; iki askeri gemi ile İstanbul’a gönderilir. Şehitlerin anısına

Japon Savaşı² dostane ilişkilere zemin hazırlaması nedeniyle önemlidir. Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrası gösterdiği gelişim ve 1980'li yıllarda üçüncü büyük ekonomik güce erişmesi, ülkemizde "Japon mucizesi"³ söylemi ile karşılık bulur (Güvenç, 2002, s. 56). Bu model kapsamında sıklıkla dile getirilen "Japonların çağdaşlaşırken kültür ve geleneklerinden vazgeçmediği" argümanı, siyasi bakış açısıyla Batılılaşma yolunda Türkiye için bir yol haritası olarak da sunulmuştur (ör. Bozdağ, 1985; Atalay, 1984).

Günümüzde her ne kadar "Japon mucizesi" kavramı etkisini yitirse de, "Japonya'nın çağdaşlaşırken kültür ve geleneklerinden vazgeçmediği" argümanı geçerliliğini korumaktadır. Örneğin; Türk üniversite öğrencilerinin Japonya imajını irdeleyen Toksöz (2020); "toplumsal refah", "zekâ-çalışkanlık" ve "kültürel muhafaza" faktörlerine ulaşır. Çalışma sonucu; "zeki ve çalışkan Japonların modern ve refah seviyesi yüksek bir toplum yaratırken kültürünü muhafaza etmeyi başardığı" yargısının güçlü bir şekilde ifade edildiğini ortaya koyar.

Yapısı itibarıyla ülke imajı; insan zihninde yer alan bir dizi inanış, düşünce ve izlenimi ifade eder (Kotler, Haider, & Rein, 1993). Bu nedenle; Japonya'ya ilişkin söz konusu imaj bir çeşit "stereotip" niteliği taşır. Gerrig & Zimbardo (2017, s. 529-530) stereotip kavramını; "bir grup insan hakkında yapılan ve aynı özelliklerin bütün grup üyelerine atandığı genellemeler" olarak tanımlar. Stereotip'ler her ne kadar aşırı genelleme bir özellik taşıyabilirler de, bir stereotip'in oluşumu için dayanak noktası teşkil edici gözlemlere ihtiyaç duyulur. Konu, Japonya imajı bağlamında değerlendirildiğinde "toplumsal refah" gibi bir stereotip'in maddi veriler ile sınanabilir özellik taşıdığı söylenebilir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nati-

1891 yılında Kushimoto'da Japonlar tarafından bir anıt inşa edilir. Şehit sayısı, kaynaklara göre farklılık göstermekle birlikte Japon kaynaklarında 495-497 olarak ifade edilir (Misawa, 2010).

² Osmanlı Devleti, Rus Japon savaşını gözlemlemesi için Miralay Pertev Bey'i Askeri Ataşe olarak Japonya'ya gönderir. Savaşın Japonya tarafından kazanılması, Asyalı bir ülkenin Avrupalı devletleri yenebileceğini göstermesi açısından Osmanlı İmparatorluğu'nda memnuniyetle karşılanır. Bu gelişmeler sonrası 1908 yılında Japonya'ya seyahat gerçekleştiren Abdürreşid İbrahim Efendi İslamiyet'in yayılması için çalışmalarda bulunmuş "Âlem-i İslam: Japonya'da İntişar-ı İslamiyet" (Abdürreşid İbrahim, 1910-11) adlı eserinde Japon Batılılaşma modelini Türk ve İslam dünyası için örnek olarak göstermiştir.

³ "Japon mucizesi" kavramı çağdaşlaşma yolunda Japonya'nın başarısını ifade eder. Esenbel (1999); Japonya'nın modernleşme sürecinin 1858 yılında Commodore Matthew Perry tarafından zorla imzalatılan kapitülasyon niteliğindeki bir dizi ticari anlaşmayla başladığını, 1868 yılında Meiji Restorasyonu ile modernleşme hareketinin devam ettiğini belirtir. Çalışmada; zorla kabul ettirilen bu kapitülasyonların Japon toplumunun çağdaşlaşma tavrını derinden etkilediği; 19.yüzyıldan itibaren uzun bir süre Batı tehdidinde üstünlük sağlanabilmesi için "çağdaşlaşma eşittir Batı ile mücadele" şeklinde yorumlanan bir değişim sürecinin benimsendiği vurgulanmaktadır.

ons Development Programme) tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi; ülkelerin gelir, sağlık ve eğitim göstergelerinden hareketle kalkınmışlık düzeyine ilişkin derecelendirme sunar (UNDP, 2020). Diğer yandan “kültürel muhafaza” gibi bir boyutun nicel verilerle doğrudan ölçülmesi daha güçtür. İnsanların stereotip tutarlılığını korumak adına inançlarıyla çelişen bilgileri görmezden gelme eğilimi düşünüldüğünde (Gerrig & Zimbardo, 2017, s. 529), bu tür yerleşik genellemelerin kolay değişim göstermeyeceğini söylemek olasıdır. Konuyu tekrar Japonya imajı bağlamında somutlaştırmak gerekirse; medyada yer alan “İzmit Körfez Geçiş Köprüsü inşası sırasında kopan halatlardan kendisini sorumlu tutarak intihar eden Japon mühendis” haberi (Hürriyet, 17 Eylül 2015) “harakiri kültürü”, “onur” gibi Japonlara yönelik yerleşik stereotip çerçevesinde değer göreceken; bu genellemeye aykırılık teşkil edecek olası bir haberin “istisna’ olarak yorumlanma olasılığı yüksektir.

Her toplum gibi Japon toplumu da tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olagelmiş; kültürel kaynaşma sonucu yeni sentezler geliştirmiştir. Bu bağlamda, Japonya’nın kültür ve geleneğini değiştirmeden modernleştiği savını abartılı bulan Dündar (2020); Japonların sığır, koyun, keçi, domuz, köpek eti tüketmesinin Meiji (1868-1912) dönemi öncesine kadar yaklaşık bin yıl yasak olmasına rağmen, günümüzde Kobe Bifteği’nin geleneksel Japon yemeği olarak bilindiğine dikkat çeker.

Japon kültürünün değişimi ve bu değişimin yönüne ilişkin tespitlerde bulunan Lebra (2013, s. 288); “Eğer kuşaklar arasındaki bu fark gerçekten kültürel değişimin bir işaretiyse; Japonya geleneksel kolektivizm, birbirine bağlılık, üst-ast ilişkisi, empati, duyarlılık, içebakış ve fedakarlık gibi özellikleri barındıran bir düzenden Batının bireysellik, özerklik, eşitlik, mantıklılık, saldırganlık ve kendini ispatlama düzenine doğru ilerliyor olabilir,” ifadelerini kullanır.

Toplum durağan bir yapı değildir. Bu bağlamda, toplumunun içinde bulunduğu değişimi saptamada kronolojik veri dizisi anlamına gelen “zaman serisi verileri” önemli bir işlev görür. Bu çalışmada, Japon insanının hayata bakışındaki değişim ele alınacaktır. Bu amaçla; Hakuhōdō Enstitüsü tarafından 1992 yılından günümüze dek iki yılda bir aralıklarla gerçekleştirilen ve açık veri kaynağı olarak araştırmacılara sunulan *Seikatsuteiten* (Yaşamda sabit nokta) araştırma verileri incelen-

cek; katılımcı yanıtlarında zaman içinde değişim gözlemlenen yargılar ele alınacaktır⁴. Elde edilen bulguların tutarlılığını sınavabilmek için Japon Kamu Yayın Kuruluşu (NHK) tarafından benzer yöntemle “zaman serisi verileri” özelliği taşıyan farklı araştırma sonuçlarından yararlanılacaktır.

Çalışmayla ülkemizde Japonoloji alanındaki araştırmalara katkı sağlamak; Türklerin Japonya imajını oluşturan temel faktörler arasında gösterilen “kültürel muhafaza” olgusuna ilişkin veriye dayalı bir bakış açısı sunmak hedeflenmiştir.

2. Yöntem

Çalışmada; Hakuhōdō Enstitüsü tarafından açık veri kaynağı olarak erişime sunulan *Seikatsuteiten* adlı araştırma verileri incelenecektir. 1992’den 2020 yılına kadar 20-69 yaş arası katılımcılar ile iki yılda bir düzenlenen bu çalışmalarda yaş, cinsiyet gibi demografik dağılım göz önünde bulundurulmaktadır. 1992 yılındaki ilk araştırmaya bin dokuz yüz yetmiş altı katılımcı, 2020 yılındaki on beşinci araştırmaya iki bin beş yüz doksan yedi katılımcı iştirak etmiş; ortalama katılımcı sayısı iki bin beş yüz yirmi olarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan soru maddelerinin bir bölümü ilk ölçüm tarihinden itibaren değişim göstermezken, araştırmaya zaman içinde dâhil edilenler de bulunmaktadır.

Analiz yöntemi olarak; öncelikle, 2020 yılı sonuçları temel alındığında katılımcı yanıtlarında on puan üzeri alçalış ya da yükseliş gözlemlenen maddeler belirlendi. Ardından, söz konusu değişimin ilk ölçüm tarihinden son ölçüm tarihi olan 2020 yılına kadar istikrarlı bir seyir sergilemesi; yaş ve cinsiyet faktörü göz önüne alındığında değişim eğiliminin tüm katılımcı gruplarında gözlemlenmesi; değişim tespit edilen maddelerin en az son üç araştırmada yer alması şartları arandı. İlk araştırmanın 1992 yılında gerçekleştirildiği göz önünde bulundurularak, teknolojik gelişmeler ile doğrudan ilintili olan “Cep telefonu kullanıyor musunuz?”, “İnternet kullanıyor musunuz?” gibi maddeler kapsam dışı bırakıldı. Bu çerçevede gerekli şartları karşılayan yirmi yedi madde; “insan ilişkileri”, “evlilik”, “iş yaşamı”, “yemek” ve “inanç” kategorilerinde değerlendirildi. Elde edilen bulguların tutarlılığını sınamak için Japon Kamu Yayın Kurumu (NHK) tarafından yürütülen bir dizi araştırma sonucu incelendi⁵ (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmada Yararlanılan Başlıca NHK Araştırmaları

⁴ Hakuhōdō araştırmasında katılımcılara “iş”, “aile”, “toplumsal algı” gibi 21 kategoride bini aşkın yargıya ilişkin düşünceleri sorulmaktadır (<https://seikatsusoken.jp/teiten/about.html#howto6>).

⁵ NHK araştırmalarında zaman aralığı konulara göre farklılık gösterir. Araştırmalarda ilk ölçümden itibaren kullanılan maddeler olduğu gibi zaman içinde dâhil edilen maddeler de söz konusudur.

Konu	Tarih	Ortalama Katılımcı	Amaç	Kaynak
Japon Algısı	1973 - 2018	5600	Yaşam, toplum, ekonomi gibi konularda beşer yıl aralıklarla toplam on kere düzenlenen bu çalışmada, 1993 sonrası aynı soru maddeleri kullanılır.	Aramaki, 2019; Aramaki, Murata, & Yoshizawa, 2019
Din Algısı	1998 - 2018	1344	Onar yıl aralıklarla toplam üç kere gerçekleştirilen çalışmada din algısı irdelenmektedir.	Kobayashi, 2019
Yemek Algısı	2006 - 2016	2453	Onar yıl aralıkla toplam iki kere düzenlenen araştırmada yeme alışkanlığı konu alınmaktadır.	Murata, Masaki, & Hagiwara, 2016; Murata & Masaki, 2016

3. Bulgular

3.1. İnsan ilişkileri

Seikatsuteiten verilerine göre insan ilişkilerine yönelik katılımcı yanıtlarında değişim gözlemlenen 7 madde Tablo 2’de ifade edilmektedir (Değişim tespit edilen maddeler zaman içinde istikrarlı bir seyir sergilediğinden, ilk ve son ölçüm sonuçlarına yer vermek yeterli görülmüştür.)

Tablo 2. İnsan İlişkileri Kapsamında Değişim Gözlemlenen Yanıtlar (*Seikatsuteiten*)

No	Soru Maddesi	İl k Ölçüm (%)	D eğişim Yönü	Son Ölçüm (%)	ark (%)
806	Arkadaş ne kadar çoksa o kadar iyidir.	19	↘	202	9
801	Herkesle arkadaş olabiliyim.	98: 57	↘	0: 18	202
799	Arkadaşlarım bana fikir danışır.	94: 43	↘	0: 27	202
797	Parti vermek gibi, arkadaşlarımı eve davet etmeyi severim.	98: 41	↘	0: 27	202
798	Ailecek görüştüğümüz aileler var (akraba dışında).	98: 24	↘	0: 12	202
178	Yakın arkadaşım ile görüştüğüm sürenin artmasını istiyorum.	98: 46	↘	0: 35	202
796	İnsanlarla ilişki kurmanın zahmetli olduğunu düşünüyorum.	96: 48	↗	0: 37	202
		98: 23		0: 35	202

Tablo 2’de yer alan sonuçlar; yirmi yılı aşkın zaman diliminde ‘yakın ilişkiden kaçınma’ yönünde oluşan bir eğilimi ortaya koymaktadır. 1998 yılında katılımcıların yüzde elli yedisi mümkün olduğunca fazla sayıda arkadaş edinmeyi olumlu olarak nitelendirirken, 2020 yılında bu oran yüzde on sekize gerilemektedir. Benzer şekilde kendisini herkesle arkadaş edebilir görenler ile yakın arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmeyi arzulayanların oranında düşüş yaşanmakta; insanlarla ilişkiyi zahmet verici olarak nitelendirenlerin oranında ise artış gözlemlenmektedir.

Yakın ilişkiden kaçınma eğilimi, Japon algısına ilişkin NHK verilerinde de görülür. 1973 ile 2018 arası kırk beş yıllık dönemi kapsayan verilerde “akrabalık”, “komşuluk” ve “iş yeri” gibi farklı bağlamlarda *derin ilişki* (yakın ilişki) arzulayanların oranı gerilerken *yüzeysel ilişki* arzulayanların oranında artış görülür (Aramaki, Murata, & Yoshizawa, 2019). Araştırma sonuçlarına göre; akrabalık ilişkilerinde derin ilişki arzulayanlar 1973 yılında yüzde elli birken 2018’de bu oran yüzde otuza gerilemekte; bu kapsamda “nezaket sınırları içinde” yüzeysel bir ilişkiyi idealize edenler yüzde sekizden yirmi altıya yükselmektedir. Benzer şekilde komşuluk ilişkisinde derin ilişki arzulayanlar yüzde otuz beşten on dokuz gerilemekte; “selamlaşma” seviyesinde yüzeysel bir ilişkiyi destekleyenler yüzde on beşten otuz üçe çıkmaktadır. Aynı eğilim iş yeri bağlamında da görülür. Çalışma arkadaşlarıyla derin ilişki arzulayanlar yüzde elli dokuzdan otuz yediye gerilerken, iş konusu ile sınırlı yüzeysel bir ilişki idealize edenlerin oranı yüzde on birden yirmi yediye yükselmektedir. Bu sonuçlar; Japonların yakın ilişkiden kaçınmaya yönelik bir değişim eğilimi sergilediğini ortaya koymaktadır.

3.2 Evlilik

Evlilik olgusuna ilişkin *Seikatsuteiten* verilerinde değişim gözlemlenen 5 madde Tablo 3’deki gibidir.

Tablo 3. Evlilik Kapsamında Değişim Gözlemlenen Yanıtlar (*Seikatsuteiten*)

No	Soru Maddesi	İlk Ölç. (%)	Değişim Yönü	Son Ölç. (%)	Fark (%)
725	Karı kocalar ne olursa olsun boşanmamalı.	1998: 33	↘	2020: 19	14
786	Evlilik erken yaşta, mümkünse 30 yaşa kadar yapılmalı.	2014: 39	↘	2020: 26	12
790	Eşcinsel evlilik olsa da fark etmez.	2016: 33	↗	2020: 48	15
785	Evlendikten sonra çocuk olmasa da fark etmez.	2014: 50	↗	2020: 63	13
789	Resmi olmasa da evlilik hayatı yaşanabilir.	2016: 21	↗	2020: 33	12

Tablo 3'den, evlilik kurumuna atfedilen önemin zaman içinde zayıfladığı anlaşılmaktadır. Örneğin; boşanmaya her koşulda karşı çıkanların oranı 1998 yılında yüzde otuz üçken 2020 yılına bu oran yüzde on dokuz gerilemektedir. Araştırmaya 2014 yılında ilave edilen maddelerden; evliliğin erken yaşta; mümkünse otuz yaşa kadar yapılması görüşünü savunanların oranında düşüş yaşanmakta, evlilik sonrası çocuk sahibi olmayı elzem görmeyenlerin oranında ise artış görülmektedir. Diğer yandan görece yakın zaman dilimi sayılabilecek son dört yılda evlilik hayatı için resmi nikâhı zorunlu görmeyenlerin oranı yüzde yirmi birden otuz üçe yükselirken; eşcinsel evliliklerde sorun hissetmeyenlerin oranı yüzde otuz üçten kırk sekize yükselmektedir⁶.

Evlilik kurumuna bakış açısındaki değişim; Japon algısına yönelik NHK araştırmalarında gözlemlenmektedir (Aramaki, 2019). Araştırma sonuçlarına göre; 1993 ile 2018 yılları arasındaki yirmi beş yıllık dönemde evliliği “doğal bir süreç” olarak değerlendirenlerin oranı yüzde kırk beşten yirmi yediye gerilemekte; evliliğe zorunluluk addetmeyenlerin oranı ise yüzde elli birden altmış sekize yükselmektedir. Diğer yandan, evlilik sonrası çocuk sahibi olmayı “doğal olan” şeklinde ifade edenler yüzde elli dörtten otuz üçe gerilerken; evlilik sonrası çocuk sahibi olmayı elzem görmeyenlerin oranı yüzde kırktan altmışa yükselmektedir. NHK araştırmasında 1973 yılından itibaren katılımcılara yöneltilen “evlilik öncesi cinsel ilişki algısı” da fikir verici olması bakımından önemlidir. Kırk beş yıllık zaman diliminde cinsellik olgusunun Japon toplumunda tabu olmaktan uzaklaştığı görülür. Bu zaman sürecinde evlilik töreni öncesi cinsel ilişkiye karşı çıkanların oranı yüzde elli sekizden on yediye gerilemekte; birbirlerine kalpten âşık kişilerin evlilik dışı cinsel ilişkiye girebileceğini düşünenlerin oranı ise yüzde on dokuzdan kırk yediye yükselmektedir. Bu veriler; evlilik kurumuna atfedilen önemde bir azalmaya işaret etmektedir.

3.3 İş yaşantısı

Seikatsuteiten verilerine göre, iş yaşantısına ilişkin değişim gözlemlenen 6 madde Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4. İş Yaşamı Kapsamında Değişim Gözlemlenen Yanıtlar (*Seikatsuteiten*)

No	Soru Maddesi	İlk Ölç. (%)	Değişim Yönü	Son Ölç. (%)	Fark (%)
1267	İşyerinde erkeklere ayrıcalık yapıldığını düşünüyorum.	1998: 41	↘	2020: 23	18
641	Bir kadın amirin yanında çalışmada sorun görmüyorum.	1992: 33	↗	2020: 74	41

⁶ Eşcinsel evliliğe yönelik en düşük desteğin gözlemlendiği 60-69 yaş grubu verileri incelendiğinde, yüzde on beşten yirmi sekize bir yükseliş görülmüştür.

1265	İşyerinde erkek ve kadınların eşit olduğunu düşünüyorum.	1998: 48	↗	2020: 62	18
1266	İşyerinde erkek ve kadınların neredeyse eşit olduğunu düşünüyorum.	1998: 48	↗	2020: 62	14
642	Kendimden küçük amirin yanında çalışmaya açığım.	2012: 48	↗	2020: 60	12
655	Kariyerde ilerleme için şirket değiştirmede sorun görmüyorum.	1998: 41	↗	2020: 52	11

Tablo 4’de ifade edilen yargılarda iki farklı boyut; “kadın erkek eşitliği” ve “esnek iş yaklaşımı” dikkat çekicidir. Kadın erkek eşitliğine ilişkin, iş yerinde erkeklere ayrımcılık yapıldığını düşünenlerin oranı 1998’te yüzde kırk bir iken 2020 yılında bu oran yüzde yirmi üçe geriler. Benzer şekilde iş yerinde erkek ve kadınların eşit olduğunu düşünenlerin oranı yüzde kırk sekizden altmış ikiye yükselmektedir⁷. Kadın bir amirin altında çalışmakta sorun hissetmeyenlerin oranı 1992’de yüzde otuz üç iken 2020 yılında bu oran yüzde yetmiş dörde ulaşır⁸. Diğer yandan Tablo 4’te yer alan yargılarda esnek iş yaşamına ilişkin bir yaklaşım görülür. Kendisinden küçük bir amirin altında çalışmada sorun görmeyenler ile kariyer için istifa etmeyi normal karşılayanların oranlarında artış söz konusudur.

NHK araştırmasında, “kadın erkek eşitliği” ve “esnek iş yaklaşımı” konusunda doğrudan bir maddeye rastlanılmamıştır. Diğer yandan kadınların çalışma hayatındaki yerini “evlilik” bağlamında ele alan soru maddesi bu konuda fikir verici olabilir. Araştırma verileri, 1973 ile 2018 arası kırk beş yıllık dönemde kadınların evlilik sonrası iş yaşamına devam etmesi yönünde bir algı değişimine işaret etmektedir (Aramaki, 2019). Bu zaman diliminde kadının, evlilik ya da doğumla birlikte işinden ayrılması gerektiğini savunanlar yıllar içinde düşüş gösterirken; işini bırakmaması gerektiğini savunanlar üç kat artış göstererek yüzde yirmiden altmışa ulaşır. Kadınların iş yaşamına devamlılığına yönelik NHK araştırmasında görülen bu yönelim; *Seikatsuteiten* verilerinde ortaya konulan “iş yerinde kadın erkek eşitliği” değişimine ön koşul niteliği taşımaktadır.

3.4 Yemek

Seikatsuteiten verilerine göre, yemek kapsamında katılımcı yanıtlarında zaman içinde değişim görülen 7 madde Tablo 5’deki gibidir.

Tablo 5. Yemek Kapsamında Değişim Gözlemlenen Yanıtlar (*Seikatsuteiten*)

No	Soru Maddesi	İlk Ölç. (%)	Değişim Yönü	Son Ölç. (%)	Fark (%)
321	Günde bir kez pirinç yemezsem rahatsız olurum.	1998: 71	↘	2020: 42	29
308	Dışarıda yemektense evde yenen yemeği severim.	1998: 64	↘	2020: 44	20

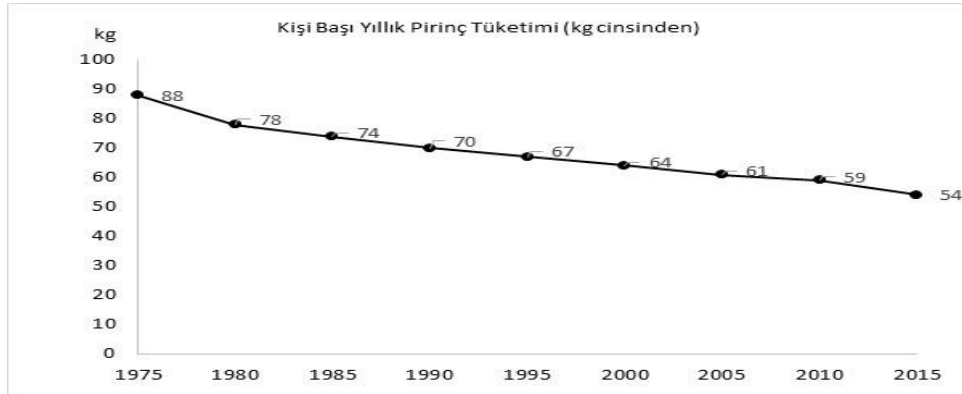
⁷ Sadece kadın katılımcıların verileri incelendiğinde, yüzde kırk altıdan altmış ikiye artış görülmüştür.

⁸ Sadece erkek katılımcıların yanıtları incelendiğinde, yüzde yirmi beşten altmış beşe bir artış görülmüştür.

322	Japon tarzı yemekleri severim.	1998: 65	↘	2020: 45	20
316	Anne, büyükanne, kayınvaliden aktarılan "evime özel geleneksel bir yemeğimiz" vardır.	1994: 30	↘	2020: 18	12
358	"Sevdiğin yemek nedir?" sorusuna "Hamburger" yanıtı	1998: 39	↗	2020: 59	20
374	"Sevdiğin yemek nedir?" sorusuna "Pizza" yanıtı	1998: 35	↗	2020: 51	16
342	"Sevdiğin yemek nedir?" sorusuna "Spagetti" yanıtı	1998: 47	↗	2020: 61	14

Tablo 5’de ifade edilen değişimlerden, Japon tarzı yemek sitilinden zaman içinde uzaklaşırken Batı tarzı yemeklere gösterilen ilgide artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Günde bir kere pirinç yemediğinde rahatsızlık hissedenlerin oranı 1998 yılında yüzde yetmiş bir iken günümüzde bu oran yüzde kırk ikiye gerilemektedir⁹. Benzer şekilde Japon tarzı yemekleri beğenenler ile evlerine ait geleneksel bir yemekten söz edenlerin oranında da zaman içinde düşüş görülür. Diğer yandan “Sevdiğin yemek nedir?” sorusuna verilen “hamburger”, “pizza” ve “spagetti” yanıtları yirmi iki yıl zarfında yüzde on dört ile yirmi arasında artış göstermektedir¹⁰.

NHK tarafından gerçekleştirilen yemek algısına ilişkin araştırmalarda aynı soru kalıbıyla hazırlanmış maddelerin sınırlı olması nedeniyle; *Seikatsuteiten* verilerinin tutarlılığını sınavabilmek için Şekil 1’de ifade edildiği üzere Japon Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık Bakanlığı’nın yıllık pirinç tüketim miktarını verilerinden yararlanılmıştır (Nörinsuisanshō, 2018).

Şekil 1. Yıllara göre Japonya’da Kişi Başı Yıllık Pirinç Tüketim Miktarı

⁹ Sadece 60-69 yaş grubu verileri incelendiğinde, yüzde seksen ikiden kırk dokuzaya bir düşüş söz konusudur.

¹⁰ Sadece 60-69 yaş grubu verileri incelendiğinde “hamburger” yanıtı yüzde on altıdan kırk sekize; “pizza” yanıtı yüzde on ikiden kırk ikiye; “spagetti” yanıtı yüzde yirmi ikiden kırk sekize yükselmektedir.

Şekil 1’den; 1975 ile 2015 yılları arasında kişi başına düşen yıllık pirinç tüketiminde düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır. 1975 yılında seksen sekiz kilogram olan kişi başı yıllık pirinç tüketimi, Bakanlığın en son güncel verisi olan 2015 yılında elli dört kilograma kadar gerilemektedir. Bu düşüş; *Seikatsuteiten* verilerinde ifade edilen değişim ile paralellik taşımaktadır.

Yemek alışkanlığına ilişkin pirinç tüketim miktarında yaşanan bu düşüş; 2.2’de vurgulanan “evlilik kurumuna atfedilen önemde azalma” ve 2.3’de ifade edilen “kadınların iş yaşamında gösterdiği etkinlik” gibi değişimlerle doğrudan ilintidir. Bu ilişki, Japon Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık Bakanlığı’nın 2009 yılında kamuoyuna açıkladığı raporunda da ifade edilir. Söz konusu raporda pirinç tüketiminin yıllara göre azalmasına ilişkin hane yapısı ve kadın çalışan sayısına atıfta bulunularak; “hane yapısındaki değişim (tek kişilik bekâr hanelerdeki artış) ile kadınların iş hayatına katılımı (çift çalışanlı karı koca sayısındaki artış) gibi toplum yapısındaki değişimler “yemek” olgusunun basitleştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum evde pirinç pişirme miktarının yıllara göre azalmasına, dışarıda öğün yeme miktarının ise artmasına zemin hazırlamaktadır” ifadelerine yer verilir (Nōrinsuisanshō, 2009, s. 14).

Diğer yandan NHK’in 2006 ile 2016 yıllarında gerçekleştirdiği yemek algısı çalışmasında karşılaştırma yapılabilecek soru maddesi olarak “Tüm aile toplanarak akşam yemeği yemek eğlencelidir,” yargısı öne çıkar (Murata & Masaki, 2016). Bu yargıya ilişkin “öyle olduğunu düşünüyorum” yanıtını verenlerin oranı 2006 yılında yüzde yetmiş dörtken 2016 yılındaki bu oran yüzde altmışaltıya geriler. Bütün bu veriler Japon tarzı yemek sitilinden uzaklaşıldığı yargısını destekleyici niteliktedir.

3.5 İnanç Algısı

Seikatsuteiten verilerine göre inanç kapsamında katılımcı yanıtlarında değişim eğilimi görülen 2 madde Tablo 6’da ifade edilmektedir.

Tablo 6. İnanç Kapsamında Değişim Gözlemlenen Yanıtlar (*Seikatsuteiten*)

No	Soru Maddesi	İlk Ölç. (%)	Değişim Yönü	Son Ölç. (%)	Fark (%)
1360	“Neye inanıyorsun?” sorusuna “Dine inanıyorum” yanıtı	1992: 35	↘	2020: 22	13
1361	“Neye inanıyorsun?” sorusuna “Dine inanmıyorum” yanıtı	1992: 64	↗	2020: 76	12

1992 ile 2020 yılları arası yirmi sekiz yıllık zaman aralığında “Neye inanıyorsun?” sorusuna “dine inanıyorum” yanıtını verenlerin oranı yüzde otuz beşten

yirmi ikiye gerilerken; “dine inanmıyorum” yanıtını verenlerin oranı yüzde altmış dörtten yetmiş altıya yükselmektedir¹¹.

Seikatsuteiten araştırmasında din algısına ilişkin öne çıkan bu sonuçlar NHK tarafından Uluslararası Sosyal Saha Çalışmaları Programı (International Social Survey Program ISSP) bünyesinde onar yıl arayla 1998, 2008 ve 2018 yıllarında gerçekleştirilen “Din Algısı” araştırması sonuçları ile paralellik taşır (Kobayashi, 2019). Otuz yıllık zaman aralığında gerçekleştirilen üç araştırmadan oluşan bu çalışmalarda inanılan dinler ve oranları neredeyse değişmez (Budizm yüzde otuz bir; Şintoizm yüzde üç; Hıristiyanlık yüzde bir; dine inanmayanlar yüzde altmış iki, diğer yüzde bir; yanıtız yüzde iki). Diğer yandan, bir dine inandığını beyan edenlere yöneltilen “kalbinizde inanç var mı?” sorusuna “var” yanıtı verenlerin oranı otuz yıllık zaman sürecinde yüzde altmış birden yüzde elli üçe gerilemekte; “hiç yok” yanıtı verenler ise yüzde on dörtten yirmi ikiye yükselmektedir. Bu sonuçlar, dini inançlara ilişkin zayıflama eğilimine işaret etmektedir.

4. Sonuç

Japonya; Türkiye’de olumlu imaja sahip ülkelerin başında yer alır. Japonların çağdaşlaşırken kültüründen vazgeçmediği algısı yüz yılı aşkın bir süredir Japonya imajının temelini oluşturur. Bu çalışmada, Türklerin Japonya imajını oluşturan temel faktörler arasında öne çıkan “kültürel muhafaza” olgusuna ilişkin veriye dayalı bir bakış açısı sunmak hedeflenmiş; Japon insanının hayata bakışındaki değişim 1992 yılından günümüze iki yıl aralıklarla gerçekleştirilen ve açık veri kaynağı olarak araştırmacılara sunulan *Seikatsuteiten* araştırma verileri çerçevesinde irdelenmiştir. Çalışma sonucunda öne çıkan değişimler “yakın ilişki arzusunda düşüş”, “evlilik kurumuna atfedilen önemde azalma”; “iş yaşantısında kadın erkek eşitliği ve esnek yaklaşım”; “Japon tarzı yemek sitilinden uzaklaşma” ve “dini inançta zayıflama” olarak sıralanabilir. Söz konusu eğilimler, Japon Kamu Yayın Kuruluşu NHK tarafından benzer yöntemle kronolojik olarak gerçekleştirilen farklı araştırma sonuçları ile büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir.

Çalışmada kullanılan veri kaynağı, katılımcıların öznel değerlendirmesini yansıtmaktadır. Diğer yandan; bu öznel değerlendirmelerin “evlilik”, “yemek alışkanlıkları” gibi farklı bağlamlarda eylemsel karşılık bulduğu görülür. Örneğin; çalışma bulgularında ifade edilen evlilik ve çocuk sahibi olamaya atfedilen önemin her geçen yıl azalması; 2005 yılından itibaren Japonya nüfusunun eksi değer sergilemesi ile paralellik gösterir. Japonya Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı’nın resmi verilerine göre; evlilik yapan çift sayısı 1995 yılında yedi yüz doksan iki binken 2016 yılında bu sayı altı yüz on sekiz bine gerilemektedir (Kōsei rōdōshō, 2017). Benzer şekilde, Şekil 1’de ifade edilen Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık Bakanlığı’nın yıllık

¹¹ Sadece 60-69 yaş grubu verileri incelendiğinde; “dine inanıyorum” yanıtı oranı yüzde elli ikiden otuz yediye gerilerken, “dine inanmıyorum” yanıtı yüzde kırk yediden altmışa yükselmektedir.

pirinç tüketim verilerindeki düşüş; araştırma sonuçlarında vurgulanan yemek alışkanlığına ilişkin öznel değerlendirmelerin eylemsel yansıması olarak yorumlanabilir.

Japon insanının hayata bakışındaki değişimlere ilişkin öne çıkan “insan ilişkileri”, “evlilik”, “iş yaşantısı”, “yemek alışkanlıkları”, “dini değerler” gibi olguların her biri sosyolojinin alt dalları olarak kabul edilen “iletişim sosyolojisi”, “aile sosyolojisi”, “endüstri sosyolojisi”, “kültür sosyolojisi”, “değerler sosyolojisi” gibi farklı disiplinlerce ayrı ayrı incelenmesi gereken makro ölçekli bulgulardır. Bu nedenle, elde edilen sonuçları “kültürel muhafaza” olgusu özelinde irdelemeden önce konuya makro düzlemde bir zemin kazandırmak daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

Çalışma sonucunda Japon insanının hayata bakışında öne çıkarılan “insan ilişkileri”, “evlilik”, “iş yaşantısı”, “yemek alışkanlıkları”, “dini değerler” gibi değişimler genel itibarıyla gelişmiş ülkelerde endüstrileşme dönemi sonrası gözlemlenen “modernleşme”-“küreselleşme” olgularını akıllara getirmektedir.

Modernliğin doğası gereği “küreselleştirici” olduğu görüşünü savunan Giddens (1991, s. 64), küreselleşmeyi “geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak yerleşimlerin birbiri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği, dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması” olarak tanımlar. Friedman (2010)’a göre Soğuk Savaşın bölünmüş dünyasının aksine homejenleştirici bir sistem olan küreselleşmede ekonomik açıdan itici güç serbest piyasa kapitalizmiyken, kültürel açıdan bir Amerikanlaşma eğilimi söz konusudur.

Çalışma bulgularında hissedilen küreselleşme izleri; sadece “hamburger”, “pizza” gibi fast food türü yiyeceklere yönelik ilgide değil; “çalışma hayatı”, “değerler”, “evlilik ve çocuk doğumuna atfedilen önem” gibi farklı bağlamlarda da kendisini hissettirmektedir.

Martin & Schuman (1997, s. 131); 1990’lı yıllara kadar Japonya’da yaşam boyu istihdam politikası uygulanırken, günümüzde küresel piyasa kuralları çerçevesinde işten çıkarmaların tabu olmaktan çıktığını ifade eder. Çalışmada iş yaşamına ilişkin bulgular arasında yer alan “Kariyerde ilerleme için, şirket değiştirmede sorun görmüyorum,” yargısının 1998’den günümüze dek yükselen bir eğimle destek görmesi; söz konusu uygulamanın Japon toplumunca içselleştirilmekte olduğuna işaret eder. Benzer şekilde bulgular arasında yer alan dini değerlere ilişkin değişim de “küreselleşme” izleri taşımaktadır. Dünya toplumlarının değerlerini konu alan en kapsamlı küresel proje olan Dünya Değerler Araştırması veri setine göre (World Valuey Surveys), ülkelerin ekonomik gelişim sürecine paralel olarak “sekülerleşme” eğilimi artmaktadır (Inglehart & Baker, 2000). Korkmaz (2013, s. 66); söz konusu veri setinin 1990-1991 yıllarındaki sonuçlarından hareketle, ülkelerin ekonomik gelişim düzeyleri ile temel değerlerde yaşanan değişim arasında ön görülebilirliğe ilişkin güçlü

kanıtlar bulunduğunu; “dindarlık”, “cinsiyet rolleri” ve “doğurganlığın”¹² bu kapsamda ele alınabileceğini ifade eder.

Bütün bu veriler, Japon insanının hayata bakışında gözlemlenen değişimlerin genel olarak “küreselleşme” izleri taşıdığına işaret etmektedir. Bu nedenle, çalışma bulgularını Türkiye’de hâkim Japonya algısını oluşturan “kültürel muhafaza” bağlamında değerlendirdiğimizde söz konusu stereotip’in gerçekçi olmadığı yorumunda bulunabiliriz. Diğer yandan Japon toplumunda gözlemlenen bu değişimleri “kültürü korumama” ya da “yozlaşma” olarak değerlendirmek aşırı genelleyici bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda, *kültür* ve *kültürselleşme* kavramları konuya açıklık getirmek için yararlı olabilir.

Bostancı (1995, s. 18); “kültür” olgusunu, “dil, din, tarih, gelenek ve görenek; bir topluma ait maddi ve manevi tüm değerler manzumesi” olarak tanımlar. Söz konusu maddi ve manevi değerler manzumesinin binlerce yıllık bir etkileşim sonucu form kazandığı düşünüldüğünde, tamamıyla iç dinamikler sonucu şekillenmiş bir “öz kültürden” bahsetmenin zorluğu ortaya çıkar. Bu nedenle, çalışma bulgusu olarak karşımıza çıkan, örneğin pirinç tüketimindeki azalma eğilimini “yemek kültürünü koruyamama” olarak yorumlamak basitleştirilmiş bir yaklaşım olacaktır. Imada & Furumitsu (2019); bin yıllık Japon mutfağının “Çin - Kore Kültürü”, “Batı Kültürü” ve “Amerika Kültürü” etkisi altında çatışma ve sürtüşmeler sonucu bugünkü hâlini aldığını ifade eder. Söz konusu çalışmada, günümüz Japon yemek kültürünün simgesi sayılan pirincin gelenekselliği konusunda soru işaretlerinden bahsedilir. Pirinç; milattan önce üç yüz elli yılında Çin üzerinden Japonya’ya ulaşırken; görece yakın tarih sayılan Edo Döneminde (1603-1868) sadece az sayıda yönetici sınıf ve şehir sakini tarafından tüketilmektedir. Söz konusu dönemde sıradan halkın temel besin kaynağı buğday ve arpadır.

Diğer yandan, “kültürselleşme”; bir başka deyişle yabancı kültürlere adaptasyon konusunda Japon kültürü doğal bir yeteneğe sahiptir (Landes, 2000). Bu durumun en iyi örneği, kültürün önemli öğeleri arasında yer alan dilde de görülür. Toksöz (2016); Japoncada İngilizceden alınma çok sayıda kelime bulunduğunu; fakat bu tür kelimelerin yazımında Katakana adında ayrı bir alfabenin kullanıldığını ifade eder. Böylelikle yabancı kaynaklı bu kelimelerden dilde ifade zenginliği bağlamında yararlanılırken “yerli kelimeler”¹³ ile doğrudan karışmalarının önüne geçilir. Dilde görülen bu yaklaşım; çalışma bulgularında öne çıkarılan “hamburger”,

¹² Düşük doğurganlık ve köyden kente göç nedeniyle Japon kırsalında yaşanan sorunlara dikkat çeken Özşen 2016 (s.139); çözüm olarak yine “küreselleşme” den yararlanılmaya çalışıldığını ifade eder. Kırsaldaki iş gücü kabiliyetini artırmak ve günlük hayatı daha işlevsel hâle getirebilmek için devlet tarafından “Yabancı Tarım Stajyeri Programları” uygulanmakta; bireysel, özel sektör ve yerel idareler düzeyinde “Yabancı Gelin” politikası hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

¹³ Dilin geçirdiği binlerce yıllık değişim ve etkileşim düşünüldüğünde hangi kelimenin yerli, hangisinin yabancı kaynaklı olduğunu tespit etmek sanılanın aksine kolay değildir. Japonca kelime varlığının

“pizza”, “spagetti” gibi yiyecekler bağlamında mikro ölçekli olarak da kendisini gösterir. Fast food tarzı yabancı kökenli yemeklerin sıklıkla “tereyaki”, “mentaiko” gibi Japon damak tadına uyumlu sos ve yiyeceklerle tüketildiği düşünüldüğünde (Imada & Furumitsu, 2019), bu birliktelikte Japon damak tadından vaz geçilmediği ortaya çıkar.

Son olarak, çalışmada kapsam gereği değişim izlerinin ele alındığını, dolayısıyla Japon toplumunda görece değişime kapalı köklü davranış biçimlerine konu gereği yer verilmediğini vurgulamak faydalı olacaktır. NHK araştırmaları bu bağlamda incelendiğinde “ülkeye bağlılık” gibi bazı değerlerde zaman içinde dalgalanmalara rastlanılmadığı görülür. Örneğin; “İyi ki Japonya’da doğmuşum”, “Eski tapınaklar ya da evler gördüğümde son derece yakınlık hissediyorum”, “Yaşlılara saygı dili kullanılmasının doğal olduğunu düşünüyorum” yargılarına ilişkin yanıtlarda kırk beş yıllık zaman diliminde belirgin iniş çıkışlar görülmez (Aramaki, Murata, & Yoşizawa, 2019). Söz konusu yargıların her daim yüzde seksenin üzerinde destek görmesi dikkat çekici bir veri olarak karşımıza çıkar.

Bütün bu nedenle; Japonya’nın kültürünü, geleneğini hiç değiştirmeden modernleştiği savı abartılı bir yorum olduğu gibi (Dündar, 2020); küreselleşme etkisi içeren değişimleri “kültür ve gelenekten kopma”, “yozlaşma” olarak değerlendirmek de benzer şekilde abartılı bir yaklaşım olacaktır.

Bu çalışmada; Japon insanının hayata bakışındaki değişim, 1992 yılından günümüze dek iki yıl aralıklarla gerçekleştirilen *Seikatsuteiten* araştırma verileri çerçevesinde irdelenmiş; çalışma sonucunda “insan ilişkileri”, “evlilik”, “iş yaşantısı”, “yemek alışkanlıkları” ve “dini değerler” kapsamındaki değişimlerde “küreselleşme” izlerine dikkat çekilmiştir. Bulgular; Türkiye’deki temel Japonya imajını oluşturan “kültürel muhafaza” olgusu çerçevesinde irdelendiğinde söz konusu stereotip’in gerçekçi olmadığı ve fakat bu durumu “kültürü korumama” ya da “yozlaşma” ile ilişkilendirmenin de benzer şekilde aşırı basitleştirilmiş bir yaklaşım olacağı sonucuna ulaşılmıştır. İleriki çalışmalarda Japon toplumunda gözlemlenen değişimin hızı, yönü, içeriği ve olası sonuçlarını göz önünde bulunduran değerlendirmelere ihtiyaç vardır.

Kaynakça

Abdürreşid İbrahim. (1328[1910/1911]). Âlem-i İslâm ve Japonya’da İntişarı İslâmiyet, C. 1, İstanbul: Nâşiri Ebu’l-Ulâ ve Eşref Edib, Ahmed Sakî Bey Matbaası.

önemli bir bölümünü oluşturan *Kango* adı verilen Çince kaynaklı kelimeler, günümüzde Japoncannın temel varlığı olarak değer görür (Toksöz, 2016).

- Aramaki, H. (2019). 45 Nende nihonjin wa dō kawatta ka 1 -Dai 10 kai 'Nihojin no ishiki' chōsa kara- (45 Yılda Japonlar nasıl değişti? 1: 10'nuncu 'Japon Algısı' araştırmasından). *Broadcast Research and Survey*, 69(5), 2-37.
- Aramaki, H., Murata, H., & Yoshizawa, Ç. (2019). 45 Nende nihonjin wa dō kawatta ka -Dai 10 kai 'Nihojin no ishiki' chōsa kara- (45 Yılda Japonlar nasıl değişti? 2: 10'nuncu 'Japon Algısı' araştırmasından) *Broadcast Research and Survey*, 69(6), 62-82.
- Atalay, B. (1984). *Sanayileşme ve Geleneksel Yapı (Japon Modeli)*. Ankara: DPT, Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi.
- Bostancı, N. (1995). *Toplum, Kültür ve Siyaset*. Ankara: Vadi yayınları.
- Bozdağ, İ. (1985). *İşte Japon Modeli: Baticılar Zorlamasa Türkiye Japonya Olurdu*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Dündar, M. (2020). Japonlar Batının iyi yönlerini mi aldı? 50-57. (K. Şarman, Röportaj Yapan) *Atlas Tarih*.
- Esenbel, S. (1999). Japonya ve Türkiye çağdaşlaşma tarihinin karşılaştırılması. S. Esenbel, & A. M. Demircioğlu içinde, *Çağdaş Japonya'ya Türkiyeden Bakışlar* (s. 9-30). İstanbul: Simurg Kitapçılık.
- Friedman, T. L. (2010). *Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği*. (E. Özsayar, Çev.) İstanbul: 4. Baskı, Boyner Yayınları.
- Gaimushō. (2012). *Toruko ni okeru tainichi seronchōsa (kekka gaiyō) (Türkiye'de Japonya'ya ilişkin kamuoyu araştırması (sonuç özeti))*. https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/24/5/0522_01.html. adresinden alındı
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2017). *Psikolojiye Giriş: Psikoloji ve Yaşam*. (G. Sart, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Güvenç, B. (2002). *Japon Kültürü (4.baskı)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hürriyet. (17 Eylül 2015, Eylül 17). *Yalova'da Japon mühendis anısına yaptırılan 'haysiyet anıtı' açıldı*. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yalovada-japon-muhendis-anisina-yaptirilan-haysiyet-aniti-acildi-30093293> adresinden alındı
- Imada, S., & Furumitsu, I. (2019). Nihon ni okeru shoku no dentō to gendai (Traditional and modern eating in Japan). *Enkōkagaku kenkyū*, 3(1), 59-82.

- Inglehart, R., & Baker, W. (2000). Modernization, cultural change and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 61(1), 19-51.
- Kobayashi, T. (2019). Nihonjin no shūkyōteki ishiki ya kōdō wa dō kawatta ka – ISSP Kokusai hikaku chōsa ‘shūkyō’Nihonno kekka kara- (Japonların din algısı ve davranışları nasıl değişti?: ISSP Uluslararası karşılaştırma çalışması ‘Din’ Japonya sonuçlarından). *Broadcast Research and Survey*, 69 (4), 52-72.
- Korkmaz, A. (2013). Değerler sosyolojisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), 51-78.
- Kōseirōdōshō. (2017). *Heisei 30 nen wagakuni no jinkō dōtai (2018 Yılı Japonya Demografisi)*. <https://www.mhlw.go.jp/toukei/list/dl/81-1a2.pdf> adresinden alındı
- Kotler, P., Haider, D., & Rein, I. (1993). *Marketing Places: Attracting Investment and Tourism to Cities, State and Nations*. New York: The Free Press.
- Kurtuluş, K., & Bozbay, Z. (2011). Ülke imajı: Japonya ve Çin'in ülke imajları açısından karşılaştırılması. *İstanbul University Journal of the School of Business Administration*, 40(2), 267-277.
- Kurtuluş, S. D. (2008). Ülkelerin marka kişiliği üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*, 2, 285-300.
- Landes, D. (2000). Culture makes almost all the difference. E. L. Harrison, & H. P. S. içinde, *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*. New York: Basic Books.
- Lebra, T. (2013). *Japonlar ve Davranış Biçimleri*. (O. Baykara, Çev.) İstanbul: Boğazici Üniversitesi Yayın Evi.
- Martin, H. P., & Schuman, H. (1997). *Globalleşme Tuzağı*. (K. Karadana, Çev.) Ankara: Ümit Yayınları.
- Misawa, N. (2010). Japon kaynakları ışığında Ertuğrul Faciası. *Düşünen Siyaset*, 27, 179-194.
- Murata, H., Masaki, M., & Hagiwara, J. (2016). Chōsa kara mieru nihonjin no shokutaku- ‘Shoku seikatsu ni kansuru seronchōsa’ kara (1)- (Araştırmada görülen Japonların yemek masası: ‘Yeme alışkanlıkları üzerine kamu görüşü anketi’ nden (1)). *Broadcast Research and Survey*, 66(10), 54-83.
- Murata, H., & Masaki, M. (2016). Kazoku to shoku no kankei wa kawarunoka - ‘Shoku seikatsu ni kansuru seronchōsa’ kara (2)- (Aile ve yemek ilişkisi değişiyor mu?: ‘Yemek alışkanlıkları üzerine kamu görüşü anketi’ nden (2)). *Broadcast Research and Survey*, 66(11), 2-21.

- Nōrinsuisanshō. (2009). *Sanka shiryō 2: Komeni kansuru kankei shiryō (Referans Materyalleri 2: Pirince ilişkin materyaller)*. <https://www.maff.go.jp/j/council/seisaku/syokuryo/171130/attach/pdf/index-15.pdf> adresinden alındı
- Nōrinsuisanshō. (2018). *Heisei 30 nendo shokuryō jukyūhyō (2018 Yılı gıda arz talep tablosu)*. <https://www.e-stat.go.jp/dbview?sid=0003417195> adresinden alındı
- Özşen, T. (2016). *Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış*. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.
- Şentürk, T., & Kartal, B. (2018). Tutum teorisi açısından ülke imajı, ürün imajı ve tüketici satın alma niyeti. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1033-1050.
- Toksöz, L. (2016). *Batı Kaynaklı Kelime Algısı -Dost musun Düşman mı?- Türk ve Japon Üniversite Öğrencileri Üzerine bir Araştırma*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Toksöz, L. (2020). Japonya imajını oluşturan faktörler üzerine bir inceleme: Namık Kemal Üniversitesi örneği üzerine. *7. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı* (s. 255-268). Ankara: Asos Yayınları.
- UNDP. (2020). *Human Development Reports*. <http://hdr.undp.org/en/2020-report>. adresinden alındı